

721.05; 725

І. Л. Кравченко,

к.арх., доцент кафедри теорії архітектури КНУБА

А. С. Тюкалова,

ст. групи АБС-63 кафедри теорії архітектури КНУБА

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНОГО МЕТАБОЛІЗМУ В ГРОМАДСЬКИХ БУДІВЛЯХ

Анотація: в статті розглянуто історичне підґрунтя становлення метаболічної теорії. Виділені методи формування архітектурно-планувальної структури громадських будівель метаболічного напрямку.

Ключові слова. метаболізм, симбіоз, сіра зона, капсула, траєкторія руху, оборотність.

Вступ. Метаболізм - течія в архітектурі та містобудуванні середини ХХ в., ідеєю якого стає твердження, що місто і його архітектура є організмами, здатними до зростання і розвитку. Пізніше теорія метаболізму розвивається в філософію симбіозу, підкреслює взаємини між простором і часом, між людиною і технікою [2]. Світогляд метаболістів був альтернативний і в деякій мірі протилежний до ідеології архітектури функціоналізму, що панувала в той час. Метаболізм виник внаслідок впливу архітектури Заходу, але не як послідовник, а як протиставлення до пануючих течій, що стимулює особливий інтерес до вивчення течії, як спосіб поглянути на суспільство другої половини минулого століття, як основний фактор впливу на архітектурні рішення, з альтернативної сторони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дисертації та наукові праці в своїй більшості спрямовані на вирішення історичних та теоретичних питань, об'єкт дослідження в переважній більшості японська архітектура, як частина культури. Архітектура і філософія архітектора Курокава Кісьо досліджувалися в наукових працях І. А. Добріциної, В. М. Бадлуєвої, Н. А. Попкової, Н. А. Коновалової. Даними авторами розглядалися принципи архітектури Курокава Кісьо, були дані характеристики основним будівельним проектам і вивчені основні аспекти філософії симбіозу. Детальний опис положень вчення симбіозу було зроблено самим Курокава Кісьо в його книгах і статтях, що в основному знаходяться у вільному доступі на англійській мові, невелика кількість в російському перекладі. При використанні даних джерел спостерігається розрізненість матеріалу, як історичного, так і теоретичного. Це пов'язано з недостатньою широтою досліджень українською та російською

мовами по темі японської архітектури, є труднощі з повним аналізом усіх боків проблеми, чітко розділити історичний і теоретичний матеріал досить складно.

Фактори, що сприяли виникненню метаболізму. Японська архітектура не розвивалася ізольовано, вона постійно запозичувала у інших культур кращі досягнення, змінюючи їх відповідно до своїх кліматичних, історичних, культурних особливостей. Починаючи з ранніх періодів своєї історії, японська архітектура переймає техніку будівництва буддійських храмів Китаю, в епоху модернізації (XIX ст) в країні широко поширюються принципи західної архітектури. Однак, японські майстри змогли зберегти унікальність японської культури в своїх будинках, і сучасні японські споруди мають національний характер і колорит. Починаючи з середини дев'ятнадцятого сторіччя в Японії вперше з'являються будівлі, в архітектурному образі яких проявляється вплив західної архітектури. Використовуються європейські будівельні технології: цегла для спорудження відбивної печі (1853 г.), у 1895 р з Франції була завезена ідея металевого каркаса, потім японські архітектори запозичили американську конструкцію металевого каркаса. У 1909 р. вперше було споруджено будинок із залізобетону. Залізобетон стали широко застосовувати при відновленні будівель, які постраждали в результаті землетрусу 1923 р. В 1917 було споруджено будинок Морської страхової компанії, виконане із залізобетону на металевому каркасі [5]. З другої половини 50-х рр. в японській архітектурі широко застосовується монолітний бетон, що призвело до деяких стилістичних нововведень в будівництві. Монолітний бетон відрізняється надзвичайною міцністю, пластичністю і гнучкістю. Змінився зовнішній вигляд будівель, з'явилися значні глухі поверхні і криволінійні обриси. Все це створило матеріальне підґрунтя для появи нового архітектурного бачення.

Новий виток сучасної японської архітектури пов'язаний з впливовим напрямком європейсько-американської архітектурної думки - функціоналізмом, який став провідним архітектурним стилем в період між двома світовими війнами. Збереження використання традиційних національних елементів в сучасних будівельних композиціях, поряд з доцільністю і футуристичними тенденціями, дозволяє говорити про формування абсолютно нового стилю - японського модернізму і створення японської архітектурної школи, як визначного явища світової культури. Вищезгадані нововведення підвели матеріальну і філософську базу для виникнення нової, абсолютно японської течії – архітектурного метаболізму.

На межі XX-XXI століть розвиваються принципово нові архітектурні ідеї, що базуються на самих глибинних знаннях про суть людини і природи, їх єдності. Створення вигляду майбутньої середовища проживання людини визначається матеріальною, енергетичною та інформаційною реалізацією суті в

просторі і часі, їх єдністю, незавершеністю і постійною зміною. Ці ідеї розвинені в концепції **філософії симбіозу** видатного японського архітектора Курокава Кісьо, творчість якого визначає сучасні тенденції розвитку японської архітектури і світової спільноти в ХХІ столітті. Свій початок філософія симбіозу бере з вчення школи буддизму «Тільки-свідомість». Курокава писав, що ця школа була фактично джерелом філософії симбіозу, слугуючи і як елемент в теорії архітектури і міського планування, і загальними поглядами на життя[6]. Симбіоз можливий завдяки визнанню і шануванню «священної» проміжної зони між різними культурами, протилежними факторами, різними елементами, між крайнощами опозицій. Філософія симбіозу полягає в симбіозі архітектури та природи, людини і техніки, різних культур, історичного минулого і майбутнього, локального і глобального напрямків в мистецтві[1]. Кожний стильовий напрямок має свої особливості у принципах формування просторової композиції. При аналізі було виділено такі методи формування архітектурно-планувальної структури:

Проміжок, пустота, тінь. Створення будь-якого архітектурного споруди передбачає певну організацію простору, яка лежить в основі проекту. Дотримання сформованим принципам побудови простору, що спирається на основоположні світоглядні категорії, може бути як усвідомленим, так і несвідомим, адже вони сягають далеко вглиб культури, тісно переплітаючись з релігією, філософією, способом життя і естетичними уявленнями. Як центральні категорії, що становлять основу просторового сприйняття архітектури в Японії, пропонується виділити наступні: порожнеча, проміжок, тінь. Важливо мати на увазі, що вони повноцінно існують в тісному взаємозв'язку і знаходять силу впливу лише при взаємодоповненні. Саме в єдності вони утворюють те смислове і художнє поле, яке за силою своєї образності і наповненню кодовими знаками максимально відображає спадкоємність традицій і повагу до них японців [3].

Розглянувши творчість провідних сучасних японських архітекторів, що відносяться до метаболістів (К. Маекава, К. Танге, К. Курокава, Т. Андо, К. Кікутаке), можна знайти яскраві приклади реалізації ними спадкоємності традицій своєї культури саме за допомогою смислових якостей виділених просторових категорій. Архітектори вбудовують свої твори в культурний контекст, в повній мірі використовуючи художні можливості, що надаються комбінацією таких категорій як "пустота", "проміжок" і "тінь" для організації архітектурного простору.

В філософії симбіозу Кісьо Курокави це триєдинство створило новий метод організації простору – **сіру зону**. Цей прийом набув широкого застосування в проектах Кісьо Курокава, втілюючись в громадських просторах

що є частинами будівель, але в той же час відкритих зовнішньому середовищі. Зразком для «сірих зон» послужила енгава - зовнішня відкрита галерея в традиційній японській архітектурі, єднальна будівля з навколишнім його садом[4]. Іншим прийомом, що допомагає в досягненні симбіозу між внутрішнім простором будівлі і зовнішнім середовищем, Курокава називав «оборотність» або заємопроникнення [7]. Прикладом може послужити введення в архітектуру будівлі елементів природного ландшафту або символічне моделювання природи.

Капсульне будівництво. Однією з ознак метаболічної архітектури вважається модульність, капсульність, чарунковість, що традиційно ілюструються вежею «Накагін», яку спроектував Кісьо Курокава. Кожна капсула є компактною квартирою для однієї людини - з ліжком, маленьким вбудованим письмовим столом, шафою і невеликою душовою кабіною. При цьому, розмір такої маленької капсули відповідає розміру традиційної японської чайної кімнати. Ним же був спроектований офіс для компанії «Соні», з дещо іншим підходом. Кожна капсула має свою функцію згідно з організованим робочим процесом. Крім того, відомим пам'ятником капсульної метаболічної архітектури є Shizuoka Press and Broadcasting Center, проект якої створив Кендзо Танге. Спорудження вежі «Накагін» довело, що квартиркапсули - це не утопічний проект, а працююча концепція по влаштуванню міського житла. Ідеї Курокави з облаштування житлового простору не були популярні свого часу, але сьогодні вони використовуються досить часто: наприклад, у великих містах з'являється багато капсульних готелів.

Траекторія руху людини як фактор, що впливає на структуру будівлі.

Під час розробки проекту музею Едо-Токіо (1993р.) Курокава приділив багато уваги руху відвідувачів і дійшов висновку, що для зручності орієнтації відвідувачів в будівлі краще передбачувати більше входів і виходів, варіантів руху. Традиційно в спорудах, а особливо в музеях, єдина траекторія, вказана архітектором. У випадку з виставковим простором зазвичай всі рухаються в одному напрямку, і якщо хочеться подивитися обрані експонати, доводиться вибирати незручний маршрут. Для цього музею для кожного входу і виходу було запропоновано вибрати свою «спеціалізацію» - для екскурсійних груп, для фахівців, для любителів і так далі. В такому випадку виходить більше варіантів пересування, і до мети можна дійти по найкоротшому шляху. На погляд Курокави, цим проектом вдалося зруйнувати стереотип музейного простору, схожого на лабіринт.

Одним з послідовників Кісьо Курокави можна назвати Рема Кулхааса. Цей архітектор цікаво і незвично підходить до формування простору. Колхас розуміє траекторію руху як якусь послідовність з подій. В просторових побудовах

архітектора можна виділити два типи таких послідовностей - безперервну і дискретну. Безперервна послідовність об'єднує ряд подій, що йдуть одне за іншим. Утворюється напередзадана траєкторія, яка на практиці може стати єдиним каналом або платформою, безперервним отвором, печерою всередині будівлі або гнучкою поверхнею. Дискретна послідовність, навпаки, пропонує «рваний» рух з зупинками-паузами. Утворюється вільна, розгалужена траєкторія з можливістю вибору з ряду випадкових маршрутів, різних способів переміщення [5]. Напередзадана і вільна траєкторії є полярними типами, які в чистому вигляді не застосовуються при проектуванні. На практиці має місце складна взаємодія як розрахованих, програмних моментів побудови траєкторії, коли глядач слід якомусь чіткому маршруту, так і випадкових, незапланованих моментів, що коригують траєкторію руху.

Ключовими словами архітектури симбіозу є «... кластер (з'єднання клітин), місто - мережа, вуличний простір, проміжна структура (сполучна ланка), загальний простір (напівгромадський простір), Ханасукі (симбіоз різних елементів), мегаструктура (Супер Доміно), замкнута система (місто-кільце) і еко-коридор »[7]. Як бачимо, ці поняття стосуються містобудівних питань, тому не будуть розглянуті.

Висновки. Метаболічна теорія була революційною для свого часу, неприйнята повною мірою суспільством, деякі методи якої тільки зараз почали використовуватися в проектуванні. Починаючи з 70х років минулого сторіччя архітектор кісто Курокава розробляв концепцію філософії симбіозу, що є останнім етапом розвитку метаболічної теорії та зараз відображає тенденції сучасності – єдність різних культур, традиційного і високотехнологічного, природо орієнтованість та енергоефективність. Основними методами симбіотичної архітектури, які можуть використовуватися у громадських будівлях, є сірі зони та оборотність. Вивчаючи японський досвід, зазначаючи позитивні і негативні напрямки руху, можна створювати сучасні будівлі в Україні, що враховують місцеву культуру і традиції.

Література:

1. Бадлуева В. М. Философия симбиоза Кисё Курокавы// Вестник Томского государственного университета. 2009. № 329.
2. Бадлуева В. М. Понимание категории пространства в японской архитектуре // Вестник Бурятского государственного университета (Культурология). - Улан-Удэ: Изд-во Бурятского госуниверситета, 2009. — №6. - С. 249-252.

3. Коновалова Н. А. Приемы организации пространства в современной архитектуре Японии // Вопросы всеобщей истории архитектуры. Выпуск 3, М., 2011.
4. Попкова Н. А. Философия Кисе Курокава: симбиоз природы и архитектуры // АМІТ. 2015. № 2(31).
5. Актуальные проблемы строительства, экологии и энергосбережения в условиях западной Сибири. Сборник материалов Международной научно-практической конференции, Том 3, Тюмень., 2014. – 232 с.
6. Kurokawa K. From the Age of Machine to Age of Life // ARCA 2006. №219 p.2-11.
7. Kurokawa, K. Each One a Hero: The Philosophy of Symbiosis / Transl. from Jap. Tokyo: Kodansha International Ltd., 1997. – 543 p.

Аннотация

В статье рассмотрена историческая основа становления метаболической теории. Выделены методы формирования архитектурно-планировочной структуры общественных зданий метаболического направления.

Ключевые слова: метаболизм, симбиоз, серая зона, капсула, траектория движения, оборотность.

Summary

This article describes historical background of metabolic theory formation. Formation methods of architectural-planning structure for public buildings in metabolic direction were highlighted.

Keywords: metabolism, symbiosis, a gray zone, capsule, trajectory, turnover.

УДК 72.025.4

Микола Орленко,
*президент корпорації «Укрреставрація»,
кандидат технічних наук*

ОБРАЗ УСПЕНСЬКОГО СОБОРУ В ДАВНЬОРУСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Анотація: стаття присвячена дослідженню Успенського собору на основі давньоруських легенд і літературних джерел. Показано, як образ об'єкта архітектури водночас стає витком літературного твору, в результаті чого чіткий архітектурний опис замінюється емоційною літературною характеристикою. В літературному творі акценти зміщено від самого об'єкту